

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Висоцький Геннадій Геннадійович

УДК 658.51

**СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО
ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.06.01 - економіка, організація і управління підприємствами

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник — кандидат економічних наук, професор

Тимонін Олександр Михайлович,

Харківський національний економічний університет,
професор кафедри менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Трийд Олександр Миколайович,

Харківський національний економічний університет,
проректор, завідувач кафедри логістики.

кандидат економічних наук, доцент

Шершньова Зоя Євгенівна,

Київський національний економічний університет,
заступник завідувача кафедри менеджменту.

Провідна установа — Сумський державний економічний університет,
кафедра економіки, Міністерство освіти і науки
України, м. Суми.

Захист відбудеться "24" березня 2005 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.055.01 у Харківському національному економічному університеті за адресою: 61001, м. Харків, пр. Леніна, 9^а

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Харківського національного економічного університету за адресою: 61001, м. Харків, пр. Леніна 9^а

Автореферат розісланий "24" лютого 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Дороніна М.С.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Забезпечення сталого розвитку промислових підприємств є важливою проблемою сучасної української економіки, яка зумовлює необхідність поглиблених удосконалень стратегічного управління. Початковим етапом у цьому напрямі повинно стати стратегічне планування, причому не стільки функціонування, скільки розвитку промислових підприємств. Вирішення зазначеної проблеми в умовах інноваційно-структурної перебудови економіки України пов'язане з подальшими дослідженнями механізму стратегічного планування, яке повинно враховувати постійні зміни мікро- і макросередовища.

Актуальність теми. Питанням стратегічного управління і планування присвячені роботи таких провідних вчених-економістів: Р. Акоффа, І. Ансоффа, Девіда А. Аакера, Девіда Хассі, П. Друкера, Г. Мінцберга, Дж. Б. Куїнна, Б. Карлофа, Д. Кліланда, А. Томпсона, В. Геєця, В. Пономаренко, М. Круглова, В. Архіпова, В. Єфремова, С. Попова, О. Віханського, З. Шершньової, Л. Мельника, Р. Фатхутдінова та ін. Коло питань стратегій розвитку підприємств вивчалось такими вченими як В. Леонтєв, В. Герасимчук, О. Тридід. Особливості роботи підприємств в сучасних умовах зумовлюють необхідність використання інтеграційного підходу до розгляду зазначених питань, та дослідження стратегічного планування процесів розвитку промислових підприємств.

Розглядаючи питання стратегічного планування, окремі автори приділяли здебільшого увагу опису окремих стратегій, або ж механізму стратегічного планування як такому. Питання стратегічного планування розвитку були, в більшості своїй, предметом наукових досліджень зарубіжних фахівців, а тому існує необхідність адаптації їх численних рекомендацій до особливостей вітчизняної економіки. Таким чином, низка завдань методологічного забезпечення стратегічного планування розвитку промислових підприємств вимагає уточнення в сучасних умовах господарювання.

Актуальність та недостатня дослідженість зазначеної проблеми, її теоретичне та практичне значення зумовили необхідність проведення дисертаційного дослідження, визначили його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана у відповідності з тематикою держбюджетної науково-дослідної роботи Харківського державного економічного університету "Теоретичне обґрунтування стратегії корпоративного управління" (номер державної реєстрації 0101U003157). Окремі пропозиції і дисертаційні дослідження стали частиною робіт, що були виконані в рамках науково-дослідних робіт за господарчими договорами: "Розробка інноваційної стратегії розвитку ВАТ "Харківський машинобудівний завод "Світло Шахтаря" (номер державної реєстрації 0102U005564); "Стратегія розвитку ВАТ "Турбоатом" (номер державної реєстрації 0102U005563).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в узагальненні та розвитку теоретичних і методичних основ, а також розробленні практичних рекомендацій щодо стратегічного планування розвитку промислового підприємства.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких задач:

- визначення сучасних особливостей концептуальних основ стратегічного управління та планування; узагальнення основних стратегій, які використовуються підприємствами при складанні стратегічних планів та наведені у науковій літературі;
- розробка підходу до визначення резервів розвитку промислових підприємств на основі вивчення ситуації та конкуренції у галузі, конкурентоспроможності підприємства, на основі визначення ступеня впливу факторів, які характеризують галузь, на діяльність підприємства, та прогнозування їх впливу у майбутньому;
- обґрунтування можливостей оцінки впливу чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємства шляхом визначення ймовірності впливу чинників ризику на діяльність підприємства;
- розробка інструментарію визначення результативних напрямів розвитку промислових підприємств;
- дослідження впливу показників інноваційного розвитку на результативні показники діяльності підприємств та (або) показники ефективності їх роботи;
- обґрунтування необхідності здійснення стратегічного планування розвитку з урахуванням визначення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку промислового підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні і практичні аспекти стратегічного планування розвитку діяльності промислових підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою досліджень є наукові роботи вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі управління виробництвом, стратегічного управління підприємствами й організаціями, теорії планування, теорії ймовірностей і математичної статистики.

Методологічною базою дослідження є фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань стратегічного управління та планування роботи промислових підприємств.

У процесі досліджень використано такі загальнонаукові методи та прийоми: порівняння — для визначення потенційних резервів розвитку промислових підприємств, пріоритетності чинників, які впливають на діяльність підприємства; формалізації — для розробки схеми класифікації базових стратегій за функціональною ознакою; кореляційного аналізу — для дослідження впливу напрямів інноваційної діяльності підприємств на показники ефективності їхньої роботи, SWOT-аналізу — для якісної оцінки динаміки чинників внутрішнього середовища підприємства в рамках стратегічного планування і ранжування внутрішніх проблем; SNW-аналізу — для оцінки внутрішнього потенціалу з

метою попереднього вибору пріоритетних напрямів розвитку в рамках стратегічного планування.

Інформаційною базою дослідження є матеріали спеціалізованих періодичних видань, довідкова література, статистичні дані розвитку Харківської області, дані обліку і звітності підприємств.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробці теоретичних положень та методичного інструментарію щодо вдосконалення стратегічного планування розвитку промислових підприємств.

Основні положення дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

вперше:

- запропоновано методичний підхід до попередньої оцінки доцільності вибору стратегічного напрямку інноваційного розвитку, який, на відміну від відомих, встановлює взаємозв'язок між кінцевими показниками роботи підприємств та характеристиками інноваційного розвитку, що дозволяє визначати найбільш результативні для підприємства напрями інноваційної діяльності та конкретизувати пріоритетні напрями інвестування на підприємстві;

удосконалено:

- методичний підхід до визначення впливу структурного оновлення продукції на обсяги виробництва підприємств, що, на відміну від інших, базується на побудові кореляційних функцій, які можуть використовуватися як імітаційні моделі в плануванні інноваційних стратегій розвитку підприємств, та дозволяють оцінювати доцільність політики оновлення продукції залежно від тих темпів зміни обсягів виробництва, яких прагнуть досягти підприємства;
- методика оцінки впливу чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємства, яка, на відміну від відомих, ґрунтується на вимірі ймовірності генерованих зовнішнім середовищем чинників ризику, та спрощує процедуру їх оцінювання;

дістало подальший розвиток:

- класифікація існуючих базових стратегій, в якій, на відміну від інших, їх розмежовано за рахунок введення додаткової класифікаційної ознаки — їх цілеспрямованості, для більш обґрунтованої розробки комбінованих стратегій, а також нових на базі вже існуючих;
- схема послідовності стратегічного планування розвитку промислового підприємства, що, на відміну від відомих, враховує визначення резервів розвитку та пріоритетних напрямів інноваційного розвитку для підвищення рівня обґрунтованості системи стратегічних планів, та яку побудовано на основі інтеграції класичних схем стратегічного управління та теорії адаптивного пошуку для формулювання стратегій.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що використання запропонованих науково-практичних розробок щодо стратегічного планування розвитку промислових підприємств дозволяє науково обґрунтовувати доцільність стратегічного планування інноваційного розвитку для конкретизації пріоритетних напрямів інвестування інноваційного розвитку промислового підприємства; науково обґрунтовувати вплив чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємства; та сприяє підвищенню рівня стратегічного планування.

Розроблені в дисертації рекомендації використано на підприємствах м. Харкова: ВАТ "Харківський машинобудівний завод "Світло Шахтаря" (довідка про використання № 2818 від 08.11.2004 р.), ВАТ "Турбоатом" (довідка про використання № 1-40/23-46 від 18.05.2004 р.).

Результати дослідження можуть бути використані при розробці навчальних програм і методичного забезпечення навчального процесу за спеціальностями підготовки фахівців з напрямів: економіка і підприємництво, менеджмент.

Особистий внесок здобувача. Усі теоретичні і практичні результати отримані автором особисто. Конкретна особиста участь здобувача у роботах, виконаних у співавторстві, полягає у такому: у публікації [6] визначення складових інноваційного процесу, у публікації [7] визначення залежності виробництва товарів народного вжитку від їх оновлення, у публікації [8] рекомендації щодо побудови адаптивної структури управління стратегічним розвитком підприємства, у публікації [9] результати аналізу впливу спеціального режиму інвестиційної діяльності на роботу підприємств.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення і практичні результати проведених досліджень, висновки і рекомендації оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції "Проблеми та перспективи інноваційного розвитку підприємств" (м. Харків, 2004 р.); на Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених "Україна у світовій економічній спільноті" (м. Дніпропетровськ, 2003 р.); на Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених "Економіка підприємства: проблеми теорії та практики" (м. Дніпропетровськ, 2003 р.).

Публікація результатів досліджень. За темою дисертації опубліковано 12 робіт, загальним обсягом 3,05 умовно друкованих аркушів, в тому числі в 9 статтях у збірниках наукових праць, що відносяться згідно з переліком ВАК України до фахових, у 3 матеріалах і тезах конференції. Особисто автору належить 2,6 умовно друкованих аркушів.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і 4 додатків. Роботу викладено на 207 сторінках, вона містить 11 таблиць, 17 рисунків. Обсяг додатків — 26 сторінок. Список використаних джерел налічує 142 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обгрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету і задачі роботи, визначено положення, що мають наукову новизну і практичне значення.

У першому розділі — "Теоретичні аспекти стратегічного планування" — узагальнено теоретичні основи стратегічного управління, зміна його концептуальних засад впродовж часу для обгрунтування необхідності вирішення саме проблеми стратегічного планування розвитку в сучасних умовах, проведено аналіз основних базових стратегій, які використовуються підприємствами при розробці стратегічних планів, запропоновано класифікацію цих стратегій; викладено методичні рекомендації для визначення основних резервів розвитку промислових підприємств.

У сучасних умовах підвищується роль наукового обгрунтування підходів, покликаних здійснювати пошук резервів зростання і розвитку підприємств. Велике значення у цьому процесі відводять використанню теорії стратегічного планування. Узагальнення наукової літератури свідчить про неможливість постійного використання будь-яким підприємством (організацією) рекомендацій класичної теорії стратегічного управління у своїй діяльності. Більшість робіт, які присвячені цієї темі, зосереджені на проблемах розвитку бізнес-одиниць (підприємств, організацій, корпорацій та ін.). Проте у багатьох науковців такий підхід в сучасних умовах викликає сумнів, як і визначення одержання прибутку як головної цілі підприємства. Деякі з них дотримуються думки про виникнення певної кризи щодо сучасної теорії та методології стратегічного планування, вона обумовлена зміною умов організації та розвитку бізнесу взагалі. Таким чином, стратегічне планування як процес потребує перегляду та вдосконалення теоретичних та методичних основ з урахуванням необхідності забезпечення розвитку підприємств.

Аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства дозволяє зробити висновки про необхідність переходу до стабільного, обгрунтованого, довгострокового стратегічного планування від ситуативного планування. При ситуативному плануванні дії адміністрації підприємства зумовлюються ситуаціями, які виникають спонтанно, часто непередбачувано, що характерно для ринку перехідного періоду. Стратегічне планування дозволяє підприємству бути готовим до раптових перемін і криз. У рамках стратегічного планування розробляється декілька альтернативних сценаріїв. Тому раптові зміни, особливо зовнішні, не будуть неочікуваними. Завдання підприємств полягає в зміні сценарію і функціонуванні у відповідності з прийнятим стратегічним планом.

Одним з аспектів стратегічного планування є безпосередньо вибір базової або розробка нової стратегії, адекватної стану внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства. Здебільшого йдеться про визначення так званого "стратегічного набору", — системи стратегій різного типу, які розробляються, або ж використовуються підприємствами на певний відрізок часу.

Базові стратегії досить ретельно описані у науковій літературі, вони відображають узвичасні напрямки розвитку конкурентних переваг підприємства. Різними науковцями ці стратегії було класифіковано та структуровано за різними ознаками. У багатьох випадках класифікації є надто ускладненими. У дисертації запропоновано спрощену класифікацію базових стратегій за ознакою цілеспрямованості, тобто з урахуванням тієї загальної мети, на досягнення якої окрема стратегія спрямована в рамках діяльності підприємства. Використання такої класифікації сприятиме більш швидкому підбору таких стратегій, які були б адекватні стану зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, або розробці нових стратегій з урахуванням вже існуючих. Запропоновану класифікацію наведено на рис. 1.

Рис. 1. Класифікація базових стратегій

Стратегії лідирування (у класифікації, на відміну від М. Портера, не тільки у зниженні витрат або цін), диференціації, фокусування, — віднесено до стратегій функціонування, тобто стратегій, застосування яких не має за мету обов'язкового зростання індикативних економічних показників; зростання повинно бути досягнуто за рахунок застосування стратегій розвитку: стратегії зростання, повільного зростання, скорочення, комбінованої стратегії.

Втілення стратегій функціонування та стратегій розвитку здійснюється за рахунок використання функціональних стратегій — ціллю застосування яких є забезпечення діяльності кожної з функціональних підсистем підприємства. У запропонованій класифікації до функціональних стратегій віднесено також стратегії поглинання, що не робилося іншими вченими. Такий підхід обумовлено розвитком бізнесу в сучасних умовах. Все частіше підприємства зіштовхуються з необхідністю поглинання своїх конкурентів, або підприємств-постачальників чи підприємств, які допомагають у збуті продукції не тільки з метою забезпечення свого розвитку та зростання, а й для того, щоб не бути витісненими з ринку, або не збанкрутувати.

Крім того, враховується ускладнення роботи підприємства у зв'язку з впливом чинників мікро- та макросередовища, які можуть впливати як позитивно, так і негативно на роботу підприємства. Науково обґрунтований підхід до планування роботи повинен бути спрямований на позитивне використання впливу зовнішніх і внутрішніх чинників для підприємства, на управління цими чинниками, якщо це можливо та необхідно для підприємства.

Дослідження чинників, що найбільшою мірою впливають на роботу підприємства, дозволяє визначити резерви його розвитку. Виходячи з цього, у роботі визначено перелік чинників, які можуть впливати на роботу підприємства (тобто частково можуть розглядатися як резерви зростання) і на рішення з планування стратегій.

Пошук резервів зростання починається з аналізу двох основних напрямів: вивчення ситуації та конкуренції у галузі; визначення конкурентоспроможності підприєм-

ства. При цьому визначаються показники можливостей та (або) загроз для підприємства у залежності від визначених факторів або показників, які характеризують галузь.

Відому модель п'яти сил конкуренції М. Портера доцільно використовувати для визначення конкурентних сил, які діють у галузі, та які найбільш істотно впливають на діяльність окремого підприємства, визначаючи розвиток можливостей та (або) загроз.

Наступними етапами мають бути: визначення ступеня впливу факторів, визначення причин змін в галузі, прогнозування зміни впливу факторів у майбутньому.

Пошук резервів розвитку в сучасних умовах потребує визначення ключових факторів успіху, — характерного переліку чинників, що приносять підприємству переваги перед іншими підприємствами галузі. Кількість таких чинників (ключових факторів успіху) обмежена (не більше трьох-чотирьох), тому що визначаються лише фактори, які характеризуються найбільшою мірою впливу.

Нарешті з цих ключових факторів успіху визначаються як резерви розвитку саме ті фактори, зміна яких приведе до найбільш значної зміни результативних показників діяльності підприємства.

Схему пошуку резервів розвитку підприємства наведено на рис. 2. Цей пошук треба проводити постійно (це зумовлює замкнутість схеми).

Рис. 2. Схема пошуку резервів розвитку діяльності підприємства

У другому розділі — "Методичні підходи до визначення впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на розвиток промислового підприємства" — запропоновано методичку аналізу впливу чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємства у стратегічному аспекті, проведено узагальнення оцінки впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища на діяльність підприємства.

Планування стратегії промислового підприємства безпосередньо базується на результатах оцінки впливу зовнішнього і внутрішнього середовища у поточний момент часу.

Узагальнені в науковій літературі методи оцінки впливу чинників зовнішнього середовища мають недоліки, які ускладнюють їх практичне використання. Значна кількість методик не дає змоги враховувати повний перелік чинників. Застосування оцінки зміни показників економічної ефективності підприємства під впливом окремих факторів дає позитивні результати тільки у тому випадку, якщо кількість визначених факторів досить обмежена, а оцінка здійснюється у короткостроковому періоді.

Методики, які полягають у тому, що фактори зовнішнього та внутрішнього впливу розглядаються одночасно і як ресурси підприємства, потребують оцінки факторів шляхом визначення динамічної характеристики їх стану, визначеної, в свою чергу, показниками чи параметрами. Однак такі методики вимагають високого рівня кваліфікації персоналу,

який проводить оцінку, а також постійного моніторингу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, потребують створення спеціальних інформаційних відділів та груп стратегічного планування та нагляду, що не завжди є досяжним на більшості промислових підприємств на сучасному етапі.

Запропонована в дисертації методика оцінки впливу чинників зовнішнього середовища розрахована на спрощення процедури і механізму оцінки. Вона ґрунтується на тому, що кінцевою метою оцінки може бути вимір ймовірності генерованих зовнішнім середовищем чинників ризику і потребує виконання такої послідовності дій:

1) визначення чинників, що найбільш істотно впливають на роботу підприємства (для різних підприємств, чи підприємств, які відносяться до різних галузей, ці чинники можуть істотно відрізнятись);

2) розташування чинників в послідовності зниження впливу, визначення їх пріоритету;

3) визначення зв'язку між якісними і кількісними показниками ймовірності виникнення події, тобто визначення шкали оцінок ризиків (0 — ризик несуттєвий, подію не буде здійснено; 20 — ризик, скоріш за все, не буде реалізовано; 40 — про настання події не можна говорити з впевненістю; 60 — ризик може здійснитися; 100 — ризик обов'язково буде реалізовано);

4) залучення експертів для оцінки ймовірності ризику, який обумовлюється дією певного чинника (запропоновані рекомендації щодо формування експертної групи з метою підвищення репрезентативності та об'єктивності оцінки: начальники відділів і провідні фахівці підприємства, вони мають певний досвід роботи і дають оцінку певною мірою логічно обґрунтовано, а певною, — інтуїтивно; провідні фахівці промислових підприємств, які не працюють на підприємстві, що обстежується; вчені-економісти, а також висококваліфіковані фахівці з математичним і логічним складом мислення, не фахівці в даній сфері, для того, щоб здійснити оцінку поглядом "незацікавленого, стороннього спостерігача");

5) розрахунок середньозваженого значення ризику для підприємства з урахуванням оцінки пріоритетів окремих чинників та оцінки ймовірності настання ризику для підприємства за окремим чинником.

Важливою є також оцінка ризику для підприємства з боку певного чинника для виявлення переліку найбільш значущих чинників.

У роботі доведено, що для узагальненої оцінки впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища доцільно використовувати методи SWOT-аналізу і SNW-аналізу, які дозволяють здійснювати вибір пріоритетних напрямів розвитку підприємства.

У третьому розділі — "Напрями вдосконалення стратегічного планування підприємства" — обґрунтовано використання інноваційних стратегій як пріоритетних для забезпечення розвитку промислових підприємств в сучасних умовах; запропоновано методичний підхід до оцінки ефективності стратегічного планування інноваційного розвитку за окремими напрямами, запропоновано підхід до формування механізму стратегічного планування розвитку промислових підприємств.

Найбільш суттєвим напрямом в стратегічному плануванні на сучасному етапі виступає інноваційний розвиток. Аналіз роботи підприємств Харківської області свідчить про те, що на тих підприємствах, які орієнтуються на інноваційний розвиток своєї діяльності, в останні роки спостерігається зростання показників ефективності та (або) результативності роботи.

Проте застосування інноваційних стратегій у багатьох випадках призводить до виникнення складних умов у проектному та корпоративному управлінні через підвищення рівня невизначеності результатів, які можуть бути отримані. Разом з тим інноваційний розвиток потребує значних коштів. Саме це приводить до прагнення обмежити використання інноваційних стратегій.

У дисертаційній роботі запропоновано методичний підхід до визначення зв'язку оновлення продукції з обсягами виробництва підприємств. Він полягає у такому.

Визначаються показники, які характеризують обсяги виробництва підприємства або групи підприємств (у вартісному, натуральному виразі, у вигляді темпів росту по відношенню до обсягів у базовому періоді тощо); визначаються показники, які характеризують оновлення продукції (кількість нових видів продукції, освоєних у виробництві; кількість нових видів товарів народного вжитку, освоєних у виробництві; кількість нових видів продукції промислового призначення, освоєних у виробництві; кількість вперше створених зразків нових видів продукції тощо). Здійснюється збір статистичних даних за визначеними показниками. Проводиться побудова кореляційної моделі з визначенням ступеня взаємозв'язку між показниками та оцінкою значущості отриманих параметрів. Отримані моделі дозволяють планувати політику оновлення продукції залежно від тих темпів зміни обсягів виробництва, яких прагне досягти підприємство, а отже, планувати й фінансувати оновлення продукції, підвищуючи прогнозованість його результатів. Використання такого підходу дозволило отримати такі результати.

Підприємства, що виробляють товари кінцевого споживання, інноваційно реагують на ринкові зміни швидше, ніж підприємства, зайняті виробництвом товарів промислового призначення. За статистичними даними роботи підприємств Харківської області це проявляється, зокрема, в освоєнні більшої кількості нових видів продукції. У роботі визначений досить тісний взаємозв'язок між обсягами виробництва товарів народного споживання (Y) і кількістю нових видів товарів народного споживання, освоєних у виробництві (X): $Y=0,4884*X+0,0111$, коефіцієнт детермінації $R^2=0,84$ (на підставі статис-

тичних даних за 1990-2002 рр.). Для машинобудування в останні роки характерний більш низький темп оновлення.

Не завжди оновлення продукції як інноваційний напрям здійснює впливову дію на розвиток діяльності підприємств. На промислових підприємствах Харківської області в цілому темпи зміни обсягів виробництва (Y) залежні від узагальнюючого показника — темпів механізації і автоматизації виробництва, введення у дію нових технологічних процесів (X): $Y=0,7524*X+0,2532$, коефіцієнт детермінації $R^2=0,96$ (модель отримана на підставі статистичних даних за 1990-2002 рр).

На підставі статистичних даних розвитку промисловості Харківської області проаналізовано також окремі напрями інноваційного розвитку підприємств та їх результативність. Наприклад, для окремих підприємств, як вирішальні чинники розвитку, виявились: введення в дію нового устаткування; кількість виставок, в яких приймає участь підприємство, витрати на участь у цих виставках. Побудовані кореляційні моделі залежності показників результатів діяльності та ефективності роботи підприємств від окремих напрямів інноваційного розвитку дозволяють дійти висновку про доцільність вибору кожним підприємством власних напрямів інноваційного розвитку.

Використання кореляційного аналізу повинно дати підприємствам можливість обирати напрями інноваційного розвитку при розробці планів стратегічного розвитку.

Отримані результати дозволили запропонувати методичний підхід до попередньої оцінки доцільності стратегічного планування інноваційного розвитку за окремими напрями. Він передбачає реалізацію таких етапів:

1. Вибір та обґрунтування використання показників інноваційного розвитку підприємства (групи підприємств галузі або регіону). Такими показниками можуть виступати: кількість нових видів продукції (товарів народного споживання та (або) промислового призначення), освоєних у виробництві; кількість розроблених нових зразків продукції; показники механізації і автоматизації виробництва; введення в дію нових технологічних процесів; введення в дію модернізованих верстатів, витрати на маркетинг, витрати на рекламу тощо).
2. Вибір та обґрунтування показників результатів або ефективності роботи підприємства (групи підприємств галузі або регіону). Такими показниками можуть виступати: обсяги реалізованої (виробленої) продукції, частка ринку, прибуток, рентабельність тощо.
3. Збір статистичних даних за показниками, які визначені в п. 1. та п. 2.
4. Аналіз взаємозв'язку між показниками з використанням економіко-математичного моделювання.
5. Визначення показників інноваційного розвитку, що найбільш істотно впливають на діяльність підприємства.

6. Визначення темпів й напрямів інноваційного розвитку підприємства залежно від бажаної зміни показників результатів або ефективності його роботи, на основі інтерпретації отриманих економетричних моделей.

Запропоновану в дисертації схему стратегічного планування розвитку промислових підприємств в сучасних умовах наведено на рис. 3. Її основою стали класичні теорії та схеми стратегічного управління, а також теорія адаптивного пошуку для формулювання стратегій І. Ансоффа, яка потребує використання так званого "каскадного підходу". Вона дозволяє декілька разів повертатися до вирішення однієї проблеми, кожний раз отримуючи більш точні результати.

Рис. 3. Схема стратегічного планування розвитку промислового підприємства

Запропонована схема дозволяє здійснювати розробку стратегічних планів діяльності промислових підприємств з урахуванням можливостей використання окремих напрямів інноваційного розвитку, а також з урахуванням необхідності розвитку та удосконалення концептуальних основ стратегічного планування.

ВИСНОВКИ

1. У дисертації представлено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукових завдань, пов'язаних зі стратегічним плануванням розвитку промислових підприємств в сучасних умовах. Основні результати дослідження полягають у такому:
2. Узагальнено основні базові стратегії, які описані в науковій літературі. Вони відбивають узвичаєні напрями розвитку конкурентних переваг підприємства. Різними науковцями ці стратегії було класифіковано та структуровано за різними ознаками. У багатьох випадках класифікації є надто ускладненими для практичного використання. Тому проведено класифікацію цих стратегій за ознакою цілеспрямованості, тобто з урахуванням тієї загальної мети, на досягнення якої окрема стратегія спрямована в рамках діяльності підприємства; що дозволяє більш обґрунтовано обирати стратегії, адекватні стану зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства; розробляти комбіновані стратегії, а також нові на базі вже існуючих.
3. Узагальнені в науковій літературі методи оцінки впливу чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємства мають недоліки, які ускладнюють їх практичне використання; або потребують створення спеціальних інформаційних відділів та груп стратегічного планування та нагляду, що є не завжди досяжним на більшості промислових підприємств на сучасному етапі. Запропонована в дисертації методика оцінки розрахована на спрощення процедури й механізму оцінки. Вона ґрунтується на тому, що кінцевою метою оцінки може бути вимір ймовірності чинників ризику, що генеруються зовнішнім середовищем.
3. Застосування інноваційних стратегій у багатьох випадках призводить до виникнення складностей в управлінні через підвищення рівня невизначеності результатів, які

можуть бути отримані; також потребує значних коштів. Це приводить до прагнення обмежити використання інноваційних стратегій. У роботі запропоновано методичний підхід до визначення зв'язку оновлення продукції з обсягами виробництва підприємств, який дозволяє планувати політику оновлення продукції залежно від тих темпів зміни обсягів виробництва, яких прагне досягти підприємство.

4. Не завжди оновлення продукції, як інноваційний напрям, здійснює впливову дію на розвиток діяльності підприємств. Тому було запропоновано методичний підхід до попередньої оцінки доцільності стратегічного планування інноваційного розвитку, який дозволяє заздалегідь конкретизувати пріоритетні напрями інвестування інноваційного розвитку промислового підприємства.
5. Запропонована схема стратегічного планування розвитку промислового підприємства дозволяє здійснювати розробку стратегічних планів діяльності промислових підприємств з урахуванням можливостей визначення окремих напрямів інноваційного розвитку, а також з урахуванням необхідності постійного розвитку та удосконалення концептуальних основ стратегічного планування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Высоцкий Г.Г. Влияние внешней среды на организацию маркетинговой деятельности предприятия // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна (Перспективи розвитку інвестиційних процесів в Україні) / Збірник наукових праць. — Харків: Вид. центр Різо ХНУ. — 2001. — № 502. — С. 228 – 234.
2. Высоцкий Г.Г. Инновационная политика предприятий как основной фактор развития // Економіка: проблеми теорії та практики / Збірник наукових праць. — В 3 т. Том II. — Дніпропетровськ: Вид-во "Наука і освіта". — 2003. — Випуск 184. — С. 258 – 264.
3. Высоцкий Г.Г. Инновационная стратегия предприятия как основа его рыночного развития // Управління розвитком. Харківський державний економічний університет / Збірник наукових статей. — Харків: ХДЕУ. — 2003. — №1'2003. — С. 122 – 129.
4. Высоцкий Г.Г. Направления развития предприятий как основа разработки стратегий // Економіка: проблеми теорії та практики / Збірник наукових праць. — Дніпропетровськ: Вид-во "Наука і освіта". — 2002. — Випуск 141. — С. 45 – 52.
5. Высоцкий Г.Г. Оценка основных направлений инновационного развития промышленных предприятий // Економіка розвитку. Харківський державний економічний університет / Науковий журнал. — Харків: ХДЕУ. — 2003. — № 2. — С. 77 – 79.
6. Высоцкий Г.Г., Бровко Е.М. Инновационный процесс на предприятии // Економіка: проблеми теорії та практики / Збірник наукових праць. — Дніпропетровськ: Вид-во "Наука і освіта". — 2002. — Випуск 160. — С. 8 – 13.
7. Высоцкий Г.Г., Верещагина Г.В. Инновационная стратегия развития предприятия // Управління розвитком. Харківський державний економічний університет / Збірник наукових статей. — Харків: ХДЕУ. — 2004. — №2'2004. — С. 39 – 40.
8. Тимонин А.М., Высоцкий Г.Г., Верещагина А.В. Методологические аспекты моделирования стратегического развития предприятия // Економіка: проблеми теорії та

- практики / Збірник наукових праць. — Дніпропетровськ: Вид-во "Наука і освіта". — 2002. — Випуск 132. — С. 46 – 51.
9. Тимонин А.М., Высоцкий Г.Г., Верещагина А.В. Особенности функционирования специального режима инвестиционной деятельности на территории г. Харькова // Экономика: проблемы теории та практики / Збірник наукових праць. — В 3 т. Том II. — Дніпропетровськ: Вид-во "Наука і освіта". — 2003. — Випуск 183. — С. 369 – 373.
 10. Высоцкий Г.Г. Инновационная политика предприятий как основной фактор их развития // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених "Економіка підприємства: проблеми теорії та практики". — Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. — С. 22 – 24.
 11. Высоцкий Г.Г. Обоснование стратегии развития предприятия // Физические и компьютерные технологии в народном хозяйстве. Труды 5-ой Международной научно-технической конференции. — 2002. — С. 549 – 551.
 12. Тимонин А.М., Высоцкий Г.Г., Верещагина А.В. Особенности функционирования специального режима инвестиционной деятельности на территории г. Харькова // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених "Україна у світовій економічній спільноті". — Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. — С. 65 – 66.

АНОТАЦІЯ

Висоцький Г.Г. Стратегічне планування розвитку промислового підприємства. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01 — економіка, організація і управління підприємствами. — Харківський національний економічний університет, м. Харків, 2005.

Дисертаційна робота присвячена основним аспектам стратегічного планування розвитку підприємства на основі врахування впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища.

Проведено узагальнення базових стратегій, запропоновано їхню класифікацію, яка дозволяє більш обґрунтовано розробляти нові та комбіновані стратегії. Запропоновано підхід до оцінки впливу чинників зовнішнього середовища. Запропоновано методичний підхід до визначення зв'язку оновлення продукції з обсягами виробництва підприємств; методичний підхід до попередньої оцінки доцільності стратегічного планування інноваційного розвитку.

Розроблено схему стратегічного планування розвитку промислового підприємства з урахуванням визначення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку.

Ключові слова: стратегічне планування, промислове підприємство, комбіновані стратегії, стратегії розвитку, інноваційний розвиток, зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства.

АННОТАЦІЯ

Высоцкий Г.Г. Стратегическое планирование развития промышленного предприятия. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 — экономика, организация и управление предприятиями. — Харьковский национальный экономический университет, Харьков, 2005.

Диссертационная работа посвящена основным аспектам стратегического планирования развития предприятия на основе учета факторов внешней и внутренней среды. Обосновано, что инновационный путь развития в современных условиях является наиболее перспективным для отечественных предприятий в стратегическом аспекте. В то же время показано, что направления инновационного развития могут иметь различный характер для разных предприятий.

В условиях инновационно-структурной перестройки экономики Украины возникает необходимость перехода от ситуативного планирования, при котором действия администрации предприятия обуславливаются ситуациями, которые возникают спонтанно, часто непредвиденно, что характерно для рынка переходного периода, к более стабильному, обоснованному, долгосрочному стратегическому планированию. В рамках стратегического планирования разрабатывается несколько альтернативных сценариев. Задача предприятий состоит в изменении сценария и функционировании в соответствии с принятым стратегическим планом.

В работе обобщены существующие базовые стратегии, предложена их классификация, которая позволяет более обоснованно выбирать стратегии, адекватные состоянию внешней и внутренней среды предприятия, разрабатывать новые и комбинированные.

Учитываются усложнения работы предприятия в связи с влиянием факторов микро- и макросреды, которые могут оказывать как позитивное, так и негативное влияние. Научно обоснованный подход в планировании работы должен быть направлен на использование положительного влияния внешних и внутренних факторов, на управление этими факторами, если это возможно и необходимо для предприятия.

Диссертационное исследование факторов, которые оказывают наиболее существенное влияние на работу предприятия, позволяет определить резервы его развития.

Предложено использовать методику оценки влияния факторов внешней среды на предприятие, которая основывается на том, что конечной целью оценки может быть измерение вероятности факторов риска, которые генерируются внешней средой.

В работе определена связь обновления продукции и объемов производства предприятий, что позволяет планировать стратегию развития предприятий как инновационную.

Реализация инновационных стратегий нуждается в значительных средствах, однако не всегда может привести к получению высокого результата. В работе предложен методический подход предварительной оценки целесообразности стратегического планирования инновационного развития по отдельным направлениям.

Подход к механизму стратегического планирования развития промышленного предприятия в современных условиях должен учитывать возможности использования определенных направлений инновационного развития предприятия, а также необходимость развития и совершенствования концептуальных основ стратегического планирования.

Основные положения работы подтверждаются практическими результатами их внедрения.

Ключевые слова: стратегическое планирование, промышленное предприятие, комбинированные стратегии, стратегии развития, инновационное развитие, внешняя и внутренняя среда предприятия.

SUMMARY

Vysotskyj G. G. Enterprise strategic development planning. —Manuscript.

Thesis to compete the master of science degree in economics as to the speciality 08.06.01– economics, organization and enterprise management. Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, 2005.

Thesis are devoted to the main aspects of the enterprise strategic development planning on the basis of taking into the consideration the influences of indices of inner and outer medium. Nowadays the innovation development way is proved to be grounded as the most effective for national enterprises in the strategic aspect. The directions of innovation development are proved to have different character for various enterprises. The basis strategies are unified, their classification is put forward. It helps to choose strategies much grounded which are adequate to the state of the enterprise outer and inner medium and to develop new and combined strategies. New approach to the evaluation of the inner and outer medium indices is put forward on the basis of which a strategy planning is carried out.

New approach to evaluate innovation directions enterprise activity efficiency is put forward. The main grounds of the research are proved by the practical results of their introduction.

Key words: strategic planning, industrial enterprise, combined strategies, development strategies, innovation development, outer and inner enterprise medium.

Висоцький Геннадій Геннадійович

**СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО
ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.06.01 - економіка, організація і управління підприємствами

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск

Коюда В.О.